

τουτο ουτε τους πόνους της αγροικοῦμεν, ουτε δια την θεραπειαν της φροντιζομεν οι αναίσθητοι». "Οποιος ειναι ετσι, ως λεγεται, δεν ειναι ακομη Χριστιανός. «"Αν ηταν, ηθελε μετεχει και απο ζωην και φως, επειδη ο Χριστος ειναι και ζωη και φως. "Ο τέτοιος ειναι νεκρός δεν εφωτισθη ακομη με τας ακτινας του νοητου ηλίου της δικαιοσύνης». Την αληθινή υγεία, τη λυτρωση απο τη φθορα μόνο ο θεάνθρωπος μπορει να τα δώσει. «...εις την υγείαν της ψυχής δεν ενεργοῦν τα γραμματα της θείας γραφής, αλλά η δύναμη του Χριστου που ειναι γραμμένος μέσα». "Αλλά για να επιτύχωμεν αυτο προεπει «να προσφέρωμεν εις τον Χριστον την θέλησιν μας μαζί με τον πόνον και τον κόπον της διανοίας μας, όπου ειναι ενωμένος με την θέλησιν μας, όχι δια μέσου καλών έργων, αλλά δια μέσου πίστεως μοναχής, δια να ιδη ο Χριστος και να μῆς ἐλευθερώση δια της θείας του χάριτος». "Οχι ότι τα καλά έργα ειναι περιττά, αλλά διότι η πίστη ειναι η ρίζα, αυτή φωτίζει και οδηγεί και στα έργα, αυτή αγιάζει και ἐλευθερώνει την ψυχή· κι όταν αγιάζεται η ψυχή, επειδη αυτή κυβερνά το σῶμα, το αγιάζει και αυτό.

Στο ἕνος αυτό ο άνθρωπος ειναι ἐλεύθερος και αὔτεξούσιος. Θα εχη τότε αντιληφθη ότι το θυμό και την επιθυμία δεν τα ἔδωσεν ο Θεος ως πάθη στην ανθρώπινη φύση, αλλά ως αγαθά. "Αλλά για να ειναι αγαθά προεπει να τα κυβερνά νοῦς υγιής. Τότε το καθένα μένει στον τόπο του. Τόπος της επιθυμίας ειναι να στρέφεται στα «νοούμενα» αγαθά του Θεου και ἐκεῖνα να επιθυμῆ. Τόπος του θυμου ειναι να παρακινή την επιθυμία σε περισσότερο ζῆλο προς αυτά τα αγαθά. Τότε θα καταλάβη ο άνθρωπος πόσο ἅγιο δῶρο ειναι το αὔτεξούσιο και θα πῆ στο Θεό: «Σε εὐχαριστῶ που με τίμησες με το αὔτεξούσιο... "Εγὼ ο καταφρονητής και ἀχάριστος ἐλογίασα πως η αξία της αὔτεξουσιότητας ειναι μία λύσις τοιαύτη, καθως λυεται το ἄλογον ζῶον απο τα δεσμά, και δια τουτο ἀφοῦ ἐλύθηκα ἀπεμάκρυνα απο την Δεσποτείαν της ἐξουσίας σου και ἔρριπα τον εαυτόν μου εις κρημνὸν πολλῶν κακῶν». Βάση λοιπόν για την ολοκληρωτική μεταστροφή του ανθρώπου προς το καλό ειναι να ἀνακαλύψη τον ὀρθὸ τόπο, το λόγο για τον ὁποῖο ἐπροίκισεν ο Θεος την ψυχή με τα συναισθήματα.

Ξέρει πολὺ καλά ο Συμεών πόσο δύσκολο κάνει το ἔργο αυτό ο πειρασμός της ἁμαρτίας, «η πείραξις του διαβόλου, που κάνει τον ἄνθρωπο να ἁμαρτάνη και ἐκούσια και ἀκούσια και ἐν γνώσει και ἐν ἀγνοία». "Αξίζει να παραθέσωμε τις ἀκόλουθες παραστατικές εἰκόνες πάνω σ' αυτό. «Καθως το γεράκι, λέγει ο Συμεών, όπου πετᾶ με

τὰ πτερά του, διὰ νὰ εὔρη τροφήν, ἀπατᾶται ἀπὸ τὸν κυνηγόν, ὁποῦ σταίνει τὰ δίκτυα διὰ νὰ τὸ πιάσῃ. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀπλώνει ἀποκάτω τὰ δίκτυα καὶ βάνει ἀποπάνω τὸ δόλωμα, τὸ ὁποῖον τὸ βλέπει τὸ γεράκι καὶ κατεβαίνει διὰ νὰ τὸ φάγῃ καὶ περιπλέκεται εἰς τὰ δίκτυα, καὶ πιάνεται, καὶ τότε πηγαίνει ὁ κυνηγὸς καὶ τὸ πέρνει, καὶ τοῦ ράπτει τὰ μάτια, καὶ τὸ ἔχει εἰς τὰ χέρια του καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν του χωρὶς τὸ θέλημά του. Ἔτσι καὶ ὁ διάβολος. Ἡξεύρει πῶς ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κινεῖται πάντοτε, καὶ διὰ τοῦτο πηγαίνει κοντὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ βάνει ἔμπρὸς εἰς τὸν λογισμὸν του τὴν ἡδονὴν ὡσὰν δόλωμα καὶ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν ἡδονὴν βάνει ὡσὰν δίκτυον τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ὁποία εἶναι ὡσὰν ἓνα χέρι τοῦ διαβόλου λεπτότατον καὶ ἀέριον, διότι ὁ διάβολος χωρὶς ἁμαρτίαν δὲν δύναται νὰ πιάσῃ ἀνθρώπου ψυχὴν...». Καὶ ὅταν πιαστῇ ὁ ἄνθρωπος τότε ὁ διάβολος τοῦ ράπτει τὰ μάτια «ἤγουν σκοτίζει τὸν νοῦν». Καὶ πάλι: «ὅποταν ἡ διάγνοια τοῦ ἀνθρώπου κλίνη νοερῶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τότε ὁ νοητὸς τύραννος καὶ δυνάστης τῶν ψυχῶν, ποὺ στέκεται ἀπὸ πίσω τῆς πάντα καὶ παραφυλάττει, ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ κινεῖ τὴν διάνοιαν νὰ τελειώσῃ τὴν ἁμαρτίαν μετὰ τὴν πράξιν). (Ὁ ἄνθρωπος συστέλλεται νὰ κάμῃ τὴν ἁμαρτίαν, κουντίζεται ὅμως ἀπὸ τὸν διάβολον καὶ τὴν κίνει)».

Γιὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ γιατρευτῇ πρῶτα ὁ νοῦς, ἐκεῖ νὰ κατοικήσῃ πρῶτα ὁ Χριστός. Τότε θὰ γιατρευτοῦν καὶ ὁ λόγος καὶ οἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσο βαθύτερα συναισθανθῇ ὁ ἄνθρωπος πόσο εἶναι ἀδύναμος, τόσο περισσότερο θὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὴν συντριβὴ καὶ τὴν ταπείνωσιν. Καὶ ὅταν τὸν βρῇ «συντετριμμένον καὶ τεταπεινωμένον» ἡ θεία χάρις, νὰ εἶναι βέβαιος, τὸν ἔχει τότε ἐπισκεφθῆ. Εἶναι ἀπαραίτητο πρὶν ψάλλῃ καὶ πρὶν προσευχηθῆ ἰσὺς τοῦ Θεοῦ νὰ συμφιλιωθῇ μαζί του.

Ἀλλὰ μετὰ ποῖο τρόπο θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ Θεὸν καὶ θὰ προσεύχεται; Ἐδῶ, λέγει ὁ Συμεών, χρειάζεται μεγάλη προσοχή. Ἄν σηκώνης τὰ χέρια σου εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ μάτια σου καὶ τὸν νοῦν σου καὶ φαντάζεσαι μετὰ τὸν νοῦν σου θεῖα νοήματα, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, (μερικὲς φορὲς χύνεις δάκρυα καὶ κλαῖς), νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι βρίσκεσαι εἰς τὸ δρόμο τῆς πλάνης. Δὲν ἀποκτᾶς ἔτσι τίς ἀρετὲς καὶ τὴν ἀπάθεια. «Τέτοιοι βλέπουν φῶς μετὰ τὰ μάτια τοῦ κορμιοῦ τους, καὶ ἀγροικῶν εὐωδίας καὶ ἀκούουν φωνὰς μετὰ τὰ αὐτιά τους κλπ... καὶ σιγὰ σιγὰ δαιμονίζονται». Ὅποιος πάλι «προτιμᾷ νὰ κἀνῃ παντοτεινὴν ἀνάγνωσιν ἀντὶ νὰ μάθῃ νὰ προσεύχεται πλανᾶται, διώχνει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν σωτηρίαν του, εἶναι παντελῶς ἀνάξις».

σθητος και ἄς ἔχη ὅλην τὴν Θεϊαν Γραφήν πρόχειρον εἰς τὸ στόμα του...». Ἐάν συγκεντρώνεται στὸν ἑαυτό του και τότε ἐξετάζη τοὺς λογισμοὺς του, τότε προσέχη τὰ λόγια τῆς προσευχῆς του. Ἐάν βρῆσκειται σὲ ἀγῶνα μὲ τὸν ἑαυτό του και δὲν μπορεῖ νὰ εἰρηνεύσῃ ποτέ, μήτε νὰ βρῆ καιρὸ «νὰ ἐργασθῆ τὰς ἀρετὰς και νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης». Τότε κάνει πόλεμο μὲ τοὺς ἐχθρούς του τῆ νύχτα, στὸ σκοτάδι. Εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτο, ὅσο ἡ νύχτα μὲ φεγγάρι εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν ἀσέληνη νύχτα.

Εὐτυχῶς ὑπάρχει και ἕνα ἄλλο εἶδος προσοχῆς και προσευχῆς: «ἡ ὑπακοή εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα, ποὺ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἀμεριμνον ἀπὸ ὅλα, και τὸν ἀφοσιώνει εἰς μόνον τὸν Θεόν». Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ὑπακούει «κάμνει ὅλα του τὰ ἔργα μὲ συνείδησιν καθαρὰν ὡσάν νὰ εἶναι ἐμπρὸς εἰς τὸν Θεόν». Ἡ προσευχή γίνεται ἔτσι ἀναστροφή και συνομιλία μὲ τὸν Θεόν. Ποιὰ εἶναι ἡ ψυχικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ φτάνει ἐκεῖ μᾶς λέγει παραστατικὰ τὸ ἀκόλουθο ἔξοχο ποίημα τοῦ Συμεῶνος μὲ τὸν τίτλο «τίς ἐστι μοναχός»:

- Μοναχός, ὅστις ἀμιγῆς ἐστι κόσμῳ,
και ἀενάως ὀμιλεῖ Θεῷ μόνῳ.
Βλέπων βλέπεται, φιλῶν φιλεῖται,
και γίνεται φῶς λαμπόμενος ἀρορήτως.
Δοξαζόμενος δοκεῖ πλέον πτωχεύειν,
και προσεικοιούμενος, ὡς ξένος πέλει.
Ὡ ξένου πάντῃ θαύματος και ἀφράστου!
Διὰ πλοῦτον ἀπειρον ὑπάρχω πένης,
και μηδὲν ἔχειν δοκῶ, πολὺ κατέχων,
και λέγω διψῶ διὰ πλῆθος ὑδάτων!

Μὲ πόσο μεστὰ λόγια ἐκφράζει τὴν κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ, ὄντας κοντὰ στὸ Θεό, αἰσθάνεται ταυτόχρονα τὴν ἀπροσμέτρητη ἀπόστασις ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ και τὸν μεγάλο δρόμο ποὺ ἀνοίγεται μπροστά του. Μὲ τὴν ἀδιάκοπη αἴσθησις τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ και τὴν ἀναστροφή μαζί του ὅλη ἡ ζωὴ ἀγιάζεται και ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι προσευχῆ. Ἡ πίστις ὅτι δέχεται μέσα του τὸ Χριστὸ παρέχει στὸν ἄνθρωπο μεγάλη δύναμη. Γίνεται κατὰ τὴν ἔνωσις «ὅλος ὅλος Χριστός». Ὁ Χριστός, λέγει ὁ Συμεών, «ὅλος περιπλεκόμενος ὅλον καταφιλεῖ με». «Κινῶ τὴν χεῖρα και Χριστὸς ὅλος ἡ χεῖρ μου ἐστίν». Ἡ αἴσθησις αὕτη τὸν κάνει νὰ ἀναφωνῆ:

«Ἐκ ποίου οἶος ἐγενόμην, ᾧ θαῦμα,
καὶ εὐλαβοῦμαι καὶ ἑμαυτὸν αἰδοῦμαι».

Δείχνουν οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς τὴν παλλόμενη ἐμπειρία μέσα στὴν ὁποία σφυρηλατεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ Συμεών. Τούτῃ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ζητᾶ ἀδιάκοπα τὸ ὕψιστο. Ἔτσι ἐνωμένος μετὰ τὸ Χριστὸ ἀποκτᾶ «παρρησίαν» ἀπέναντί του. Τῷ μιᾷ σὰν φίλος πρὸς φίλον. Αὐτὸ ἀπλώνει στὴν ψυχὴ του εἰρήνη καὶ χαρὰ. «Εἰς τοὺς τελείους εἶναι χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις καὶ ὄχι δάκρυον». Καὶ κάτι ἄλλο: «ὁ ἀρπαζόμενος ὑπὸ τοῦ φωτός καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἐπάνω πάντων φέρεται τῶν παθῶν, μὴ βλαπτόμενος τῷ πλησιασμῷ ὑπ' αὐτῶν». Ἐπειτα: «ὄσοι ἐλευθερώθησαν ἀπὸ τὸν ἴσκιον, ἤγουν ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ νόμου, ἔγιναν ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν νόμον... καὶ ζοῦν μαζί μετὰ τὸν νομοθέτην Θεόν, ὄντες καὶ αὐτοὶ νομοθέται μάλιστα, παρὰ φύλακες τοῦ νόμου». Εἰρήνη, χαρὰ, ἀγαλλίαση, πλήρης ἐλευθερία, ἀπόλυτη δημιουργικότητα, αὐτὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πλαστουρεῖται ὅταν κατοικήσῃ μέσα μας ὁ Χριστός.

Ὁ τέτοιος ἄνθρωπος φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχῃ μέσα του τίποτε τὸ ἐγωϊστικόν. Ἄς λέγεται μοναχός, θὰ δώσῃ, ὅπως ὁ Χριστός, τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν συνανθρώπων του. Τοὺς καλεῖ ὅλους νὰ ἐργασθοῦν γιὰ νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὸ Θεόν. Σὲ ὅλους αὐτὸ εἶναι δυνατό: «Εἰ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου ὁ Χριστός ἐστὶ καὶ Θεός, παρὰ μηδενὸς δὲ τῶν ἀνθρώπων τοῦτον ἀδιαλείπτως ὁρᾶσθαι πιστεύομεν, τίς ἄρα ἡμῶν ἀπιστότερος;» Ὁ σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ἀκριβῶς ἦταν: «νὰ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι τὸν Χριστόν, νὰ ἐνώνουνται μαζί του. Ὅποιος τὸ θεωρεῖ αὐτὸ ἀδύνατον, ἀρνεῖται ὅλας τὰς γραφὰς παλαιὰς καὶ νέας.

Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ ὑποστῇ ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἐνωσίς του μετὰ τὸ Χριστό, εἶναι κάτι ποὺ ἐπιτρέπει τὴ μεγαλύτερη αἰσιοδοξία. Μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι καταδικασμένος εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα νὰ ζῇ μέσα στὸ σιδερένιο κλοιὸ μιᾶς ἀμετάθετης φύσης. Ἀλλὰ ὅτι, ἀντίθετα, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου «εἶναι τρεπτὴ καὶ ἀλλοιωτὴ ὁμοίως καὶ ἡ ἔξις», ἀφοῦ ὁ Χριστιανὸς «ὅπου ἐνώνεται μετὰ τὴν θείαν φύσιν τοῦ Χριστοῦ τρέπεται μετὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἀλλοιώνεται καὶ κατὰ τὴν φύσιν, καὶ κατὰ τὴν ἔξιν εἰς τὸ θειότατον, καὶ γίνεται Θεὸς κατὰ χάριν, ὅμοιος μετὰ ἐκεῖνον ὅπου τοῦ ἐπροξένησε τὴν ἀλλοίωσιν, ἤγουν μετὰ τὸν Χριστόν, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης». Αὐτὸ τὸ μεγάλο μήνυμα φέρνει ὁ μυστικὸς στὴν ἀνθρωπότητα. Ὅτι ἡ φύσις

του είναι τρεπτή, ότι μπορεί να θραύση τὰ δεσμά της, όταν ο άνθρωπος γίνη άξιος να δεχτή μέσα του τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ.

Για τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο ὁ Θεὸς δὲν ἄφησε ἀβοήθητο τὸν ἄνθρωπο. «Μέσα εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔβαλε μίαν δύναμιν ἀγαπητικήν, διὰ νὰ βοηθῆται ἡ λογικὴ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν φυσικὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ νὰ μεταχειρίζεται μὲ δύναμιν τὴν προαιρετικὴν ἀγάπην... τὴν μεγάλην, τὴν τελειωτικὴν ἐντολὴν ὅπου ἔδωκεν ὁ Θεὸς περὶ τῆς ἀγάπης...». Μ' ἄλλα λόγια στὴν ἀγάπην τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ εἶναι προαιρετικὴ, ἔργο δηλαδὴ ποὺ ἔχει ἀξία μόνο ὅταν ἐλεύθερα καὶ αὐτόβουλα τὸ ἀποδέχεται ἡ ψυχὴ, φτάνει ὁ ἄνθρωπος ὅταν ζευγαρώνη μέσα του τὴ λογικὴ μὲ τὴν φυσικὴ «ἀγαπητικὴ» δύναμὴ του. Δὲν περιορίζεται ὁ Συμεὼν στὴ διαπίστωση ὅτι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τρεπτή· μὲ τὸ ὄξυ βλέμμα του ἀνευρίσκει τὶς ρίζες ποὺ ἐπιτρέπουν «νὰ ἀλλοιώνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, καὶ νὰ γίνεταί ἄγγελος ἐπίγειος».

Τέτοιες διαπιστώσεις ὀδηγοῦν στὴν πίστη ὅτι : «ποθεινόν τε καὶ ἐπιθυμητόν κατὰ φύσιν μόνον τὸ θεῖον, οὐδ' ὁ μετέχων πάντων ἐν μετοχῇ γέγονε τῶν καλῶν». Τὴν ἀγάπη τὴ γεννᾷ πρῶτος ὁ φόβος Κυρίου· ὁ φόβος ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῶν πταισμάτων μας ὀδηγεῖ στὴν πίστη «ἐπὶ τὸ φιλάνθρωπον τοῦ Κυρίου». Ἄλλὰ ἡ ἀγάπη, ὅταν γεννηθῆ μέσα στὴν ψυχὴ μας, ξερριζώνει τὸν φόβο καὶ μένει μόνη βασίλισσα τῆς ψυχῆς «πνεῦμα θεῖον οὐσα καὶ ἅγιον».

«Φόβος ἐν τῇ ἀγάπῃ οὐχ εὐρίσκειται οὐδ' ὅλως,
οὐδὲ πάλιν δίχα φόβου ἐν ψυχῇ καρποφορεῖται».

Καὶ ἄλλοῦ :

«Δένδρον μετὰ κόπου ἔξανθει καὶ καρπὸν φέρει·
ὁ καρπὸς αὐτοῦ δὲ πάλιν, ὅλον ἐκριζοῖ τὸ δένδρον,
μένει δ' ὁ καρπὸς καὶ μόνος (ἡ ἀγάπη δηλαδὴ), πῶς
[καρπὸς τοῦ δένδρου δίχα ;

Αὐτὴ τὴν ἀγάπη ἀναζήτησε ἐπίμονα καὶ μὲ δάκρυα ὁ Συμεὼν, καὶ

«Τότε ἐλθοῦσα μυστικῶς κρατεῖ τῆς κορυφῆς μου,
καὶ συγχέομαι δάκρυσιν, ἀγνοῶν τίς ὑπάρχει ;
Καὶ καταυγάζει μου τὸν νοῦν φωτὶ γλυκεῖῳ σφόδρα.
Ὅταν δὲ γνῶ, ἣτις ἐστίν, ἀφίπταται συντόμως,
καταλιποῦσα μου τὸ πῦρ τοῦ θείου αὐτῆς πόθου·
ὁ γελᾶν οὐκ ἀφίησιν, ἢ πρὸς ἀνθρώπους βλέπειν.»

“Όταν, προσθέτει, ἀποκτήσω τὴν ταπείνωσιν :

«τότε ὑπάρχει σὺν ἐμοὶ ἀχώριστος ἐκείνη».

Γίνεται ἄλλος ἄνθρωπος τότε :

«Θλίψιν οὐκ οἶδα τί ἐστίν, κἂν πάντες μὲ λυπῶσιν.

Αἰ ἡδοναὶ πικρῖαι μοι. Φεύγουσι πάντα πάθη.

Καὶ φῶς ὄρω διὰ παντός, ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ.

Ἡμέρα νύξ μοι φαίνεται, καὶ νύξ ἡμέρα ἐστίν.

Ἐξω πάντων εὐρίσκομαι σὺν αὐτῇ αἴφνης τότε.»

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πείρα μπορεῖ νὰ πῆ :

«Οἶδαμεν τὴν ἀγάπην, ἣν ἡμῖν ἔδωρήσω

ἄπειρον, ἀνεκλάλητον, μηδαμοῦ χωρουμένην.

Φῶς οὖσαν, φῶς ἀπρόσιτον, φῶς ἐνεργοῦν τὰ πάντα.»

Καταλαβαίνομε τώρα γιατί λέγει ὁ Συμεὼν ὅτι «ἡ εἰς Χριστὸν πίστις δὲν δύναται μοναχῇ νὰ μᾶς σώσῃ ἀνίσως δὲν λάβωμεν γνωστῶς (μὲ τρόπο συνειδητὸ) τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» Καὶ ἡ χάρις ἔρχεται μόνο στὴν ψυχὴ ποὺ φλέγεται ἀπὸ ἀγάπη διὰ τὸν Κύριον.

Ἐζητοῦσα, λέγει ὁ Συμεὼν :

« . . . Ἐκεῖνον ὄνπερ ἐπόθουν,

οὗ ἠράσθην, ᾧ τῷ κάλλει ὠραιότητος ἐτροώθην,

ἐφλεγόμην, ἐκαιόμην, ὅλος ἐνεπυριζόμην.»

Στὴν τέτοια ψυχὴ ἔρχεται τὸ θεῖον πῦρ ποὺ

«γίνεται ληπτὸν ἀλήπτως τῇ ἐνώσει τῇ ἀρρητῶ».

Τότε «βαφεῖς ὁ νοῦς τῶν καθαιρομένων ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Θεοῦ ὅλως θεοῦται καὶ νοῦς ἐκεῖθεν χρηματίζει Θεοῦ». Γι' αὐτὸ «καλόν, προσθέτει, τὸ βαπτισθῆναι ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς μυστικῆς ταύτης ζωῆς, ἥτοι τοῦ νοητοῦ φωτός νοητὴν λαβεῖν αἴσθησιν». Ἔτσι μόνο ὁλοκληρώνεται ἡ ἀλλοίωση τοῦ νοῦ ποὺ στὰ πρῶτα τῆς βήματα τὴν ὁδήγησε ἡ φυσικὴ ἀγάπη, καὶ ἦλθεν ὕστερα ἡ προαιρετικὴ ἀγάπη καὶ τῆς ἔδωσε τὰ δυνατὰ φτερά γιὰ τὸ μεγάλο πέταγμα. Ὅταν φτάσῃ σ' αὐτὴ τὴν τελείωση, ὅπου ὁ Θεὸς «σὲ ἐναγκαλίζεται μυστικὰ καὶ σὲ καταφιλεῖ καὶ χαρίζει πνεῦμα εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου», τότε ἡ ψυχὴ «ἔρχεται εἰς ἀποκαλύψεις Κυρίου καὶ θεωρίας καὶ ἀκούει ἀρρητὰ ῥήματα».

Ἄλλα

«... τὰ τελούμενα ὁ νοῦς ὁρᾷ οὐχ ἐρμηνεύει.

Βλέπει καὶ βούλεται εἰπεῖν, καὶ λόγον οὐχ εὗρίσκει.»

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἔνωση αὐτὴ «ἀκολουθεῖ ἡ θεία γνώσις, ἡ σοφία τοῦ Λόγου, καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν κεκοιμημένων νοημάτων καὶ μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ».

Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ δοῦμε πῶς ἐγνοεῖ τὴ θεία γνώση ὁ Συμεών. Ὅσα λέγουν γιὰ τὸ Θεὸ οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Γραφεῖς δὲν εἶναι, λέγει ὁ Συμεών, νοήματα ἀλλὰ θεωρία «τῶν ἀληθῶς ὄντων». Νόημα, λέγει, εἶναι τὸ νοητικὸ σχῆμα, τὸ ἐνθύμημα ποὺ γεννᾷ ὁ νοῦς γιὰ κανένα θέλημα, ἢ πράγμα ποὺ δὲν ἐγένετο ἀκόμη. Τὸ νόημα «εἶναι ἀρχὴ τοῦ πράγματος ποὺ μέλλει νὰ γίνῃ ἀπὸ ἡμᾶς». Ἐνῶ ἡ διήγηση εἶναι διήγηση θεωρίας. Αὐτὰ ποὺ μᾶς λέγουν γιὰ τὸ Θεὸ πρέπει «νὰ τὰ ἔχουν δεῖ, ὄχι ἀπλῶς ἀκούσει· διότι ὁ μόνος τρόπος νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τὸν Θεὸν εἶναι διὰ τῆς θεωρίας τοῦ φωτὸς (φωτὸς γνώσεως) ὅπου ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ φῶς. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσῃ τινὰς ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶδεν;» Δὲ γνωρίζομε λοιπὸν τὸ Θεὸ μὲ νοηματικὸς συλλογισμούς, ὅπου ὁ νοῦς κινεῖται ἀπὸ σκέψη σὲ σκέψη γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ ἓνα συμπέρασμα μὲ νοήματα ποὺ δὲν ἔχουν πραγματικότητα, γιὰτὶ εἶναι κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς κάτι μελλοντικόν, κάτι ποὺ δὲν ὀλοκληρώθηκεν ἀκόμη. Δὲν τὸν γνωρίζομε ἔμμεσα, ἀλλὰ μὲ ἄμεση θέα. Μὲ τὴν ἴδια θέα ποὺ τὸν ἐγνώρισαν οἱ Ἅγιοι, στήν ὁποία θὰ ὑψώθοῦμε κι ἐμεῖς ὅταν καθαρθοῦμε. Ἔτσι ἡ ἄμεση θέα, ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ γίνεται ὁ ὑπέριστατος σκοπὸς γιὰ κάθε ἄνθρωπο. Ὅχι γιὰ λίγους ἐκλεκτοὺς καὶ πάλι σὲ σπάνιες περιπτώσεις, ὅπως ἡ πλατωνικὴ ἔκστασις. Ἡ θεωρία εἶναι κατὰ τὸ Συμεῶνα τὸ ἔπαθλο ποὺ θὰ στεφανώσῃ στὸ τέλος κάθε ἀθλητὴ ποὺ ἀφοσιώθηκε στὸν ἀγῶνα τοῦτον μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ. Ἄν ἦταν γιὰ ἓνα ἢ γιὰ λίγους δὲ θὰ εἶχε ἀξία. Εἶναι κοινὸ ἀγαθὸ ποὺ καλεῖ σὲ ἀναμόρφωση ὅλους.

Ἄποψη γεμάτη αἰσιοδοξία. Μᾶς θυμίζει τὴν αἰσιοδοξία τοῦ Σωκρατικοῦ «γνώθι σαυτόν», ποὺ ἀποτεινόταν σὲ ὅλους τοὺς θνητούς. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο κοινὸ μὲ τὸ Σωκράτη ἔχει ἡ μυστικὴ φιλοσοφία τοῦ Συμεών, καὶ κάθε μυστικὴ φιλοσοφία στὸ βάθος. Εἶναι μιὰ κατηγορηματικὴ διαβεβαίωση τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ὑποτάσσεται μόνο στὸ θεῖο φῶς. Ἄς σημειώσωμε ἀκόμη ὅτι μὲ τὴν ἄποψή του αὐτὴ θεμελιώνει καὶ ὁ Συμεών τὴν ἱστορικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ γιὰ τὴν ὁποία τόσο ἀγωνίστηκεν

ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Ἡ θεωρία εἶναι ἄμεση ὄραση, ὄχι διανοητική πορεία, ὅπου ὁ νοῦς βλέπει τί ὑπάρχει, τὸ Θεό, τὸ Χριστό. Καὶ ὁ περὶ Θεοῦ λόγος—ἡ θεολογία—ἐκείνου ποὺ ἔζησε τὴν θεωρία, εἶναι ἀπλῶς μιὰ διήγηση τοῦ τί εἶδε, τῆς θεωρίας του, μιὰ ἱστορία δηλαδή, ὄχι μιὰ σειρά συλλογισμῶν καὶ νοημάτων. Ὁ νοῦς ὁρᾷ τὰ τελούμενα, οὐχ ἐρμηνεύει. Καὶ ἔπειτα τὰ διηγείται. Ἔτσι ἡ πεποίθησίς του ὅτι ὑπάρχει Θεὸς εἶναι ἀδιάσειστη.

«Νὰ ζητοῦμε, λέγει ὁ Συμεών, τί εἶναι Θεός, δὲν εἶναι ἀπλῶς τολμηρὸν ἀλλὰ μωρὸν καὶ ἀνόητον». Ὁ Θεὸς εἶναι ὑπερούσιος καὶ ἀνώνυμος. Ξεπερνᾷ ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ μπορεῖ νὰ βρῆ ὁ λογικευόμενος ἄνθρωπος, καὶ ὠθεῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν ὄλο καὶ ψηλότερα. Τὸν Θεὸ δὲ θὰ τὸν γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος «κατ' ἄνθρωπον», ἀλλὰ ὅταν, ξεπερνώντας τὸν ἑαυτὸ του ἐνώνεται ἀρρήτως μαζί του καὶ τὸν θεῖται. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα ποὺ ἔχει τὸ ὄραμα τοῦ θείου φωτός.

Ὁ Συμεών δὲν εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ὁ πρῶτος ποὺ μιᾷ γιὰ τὴν θεωρία τοῦ θείου φωτός. Εἶναι ὅμως ὁ πρῶτος ποὺ τοῦ δίνει τόσο μεγάλο πλάτος καὶ βάθος. Τὸ ὄραμα τοῦ θείου φωτός εἶναι τὸ θεμέλιο, ὁ πυρήνας ὅλης τῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Ἄς δοῦμε πῶς ἀρχίζει καὶ ποιῆς οἱ ἀρθρώσεις του : «Ἦνίκα, λέγει ὁ Συμεών, μηδεὶς παρελθὼν ἐμποδίσει μοι καὶ τὸ τῆς ἡσυχίας ἐπιταράξει καλόν, ὁρῶ . . . κύκλω περὶ ἐμὲ φῶς ἡδιστόν τε καὶ χαριέστατον καὶ τούτου κατατροφῶν ἐγὼ καὶ τούτῳ καθαρῶς ἐνηδόμενος εἰς λήθην ἔρχομαι . . . τοῦ κόσμου παντός, ἰλαρὸς ὅλως καὶ εὐθυμὸς γίνομαι . . .». Σπεύδει τότε εἰς ἄλλον ποὺ εἶδε προτύτερα τὸ φῶς καὶ τοῦ λέγει : «ὦ πάτερ εἶδον ἐκεῖνο ὅπου μοῦ λέγεις : ὡς ὠράθη μοι ἐκεῖνο τὸ φῶς, ἤρθη ὁ οἶκος τῆς κέλλης εὐθύς καὶ παρήλθεν ὁ κόσμος φυγὼν ὡς οἶμαι πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἔμεινα δὲ μόνος ἐγὼ μόνῳ συνῶν τῷ φωτί :» Δὲν ἤξερα, προσθέτει, ἂν εἶχα τὸ κορμί μου καὶ ἔκλαια πολὺ ἀπὸ χαρά. Ὁ γέρον τοῦ λέγει, «ἐκεῖνο εἶναι ὅπου σοῦ εἶπα». Καὶ παρευθὺς μὲ τὸν λόγον τὸν βλέπει πάλιν. Καὶ παίρνει σιγὰ σιγὰ θάρρος καὶ τὸν ἐρωτᾷ : «Σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς μου ;» Καὶ ἐκεῖνος τοῦ λέγει : «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ὅπου ἔγινα ἄνθρωπος διὰ ἑσένα καὶ νὰ ὀπού, καθὼς βλέπεις, ἔκαμα καὶ θέλω κάμει καὶ ἑσένα Θεόν». «Ἄν, καταλήγει, δὲν ἴδῃ κανεὶς τὸν Θεὸν δὲν θὰ τὸν γνωρίσῃ, οὔτε θὰ μάθῃ τὸ Ἅγιον θέλημά του». Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα «ὅ,τι ἂν λέγῃ ἢ κάμῃ ἢ γράφῃ ὁ τοιοῦτος δὲν λέγει οὔτε κάμνει, οὔτε γράφει αὐτὰ αὐτός, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον». Ἀλλὰ «ἡ δύναμις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ὁποῖαν ἐνδύεται ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν δὲν φαίνεται αἰσθητῶς

ἐν εἴδει πυρός—αὐτὰ ἔγιναν μόνον εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων διὰ τοὺς ἀπίστους—ἀλλὰ βλέπεται νοερῶς ἐν εἴδει φωτὸς νοητοῦ καὶ ἔρχεται μὲ κάθε γαλήνην καὶ χαρὰν, τὸ ὁποῖον εἶναι προοίμιον τοῦ αἰωνίου καὶ πρώτου φωτὸς ἀπαύγασμα καὶ λαμπηδῶν τῆς αἰωνίου μακαριότητος». Μὲ τὸ φῶς αὐτὸ «καθαρίζονται τὰ μάτια τῆς καρδίας, ἡγουν ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια καὶ βλέπουν . . . τὸν Θεόν». Τότε ἡ ψυχὴ βλέπει καὶ τὰ παραμικρὰ ἀκόμη σφάλματά της «καὶ ἔρχεται εἰς μεγαλωτάτην ταπείνωσιν καὶ στοχαζομένη τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης ἐκείνης γερμίζει ἀπὸ κάθε χαρὰν καὶ εὐφροσύνην, καὶ θαυμάζει εἰς τὸ ἀνέλπιστον ἐκεῖνο θαῦμα ὅπου εἶδε καὶ παρευθὺς χύνει δάκρυα πολλά. Καὶ ἔτι πλέον ὅπως διόλου ἀλλοιώνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ γνωρίζει τὸν Θεόν, καὶ γνωρίζεται αὐτὸς πρῶτον ἀπὸ τὸν Θεόν». Ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κάνει τὸν ἄνθρωπο «καὶ φίλον ὁμοῦ, καὶ υἱὸν Θεοῦ, καὶ Θεόν, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Ὅσο καὶ νάναι ὁμως, ὅσο ζοῦμε, παρὰ τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸ Θεό, ὁ Θεὸς ποὺ βλέπομε εἶναι ὅπως ὁ ἥλιος μέσα στὸ νερό. Τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο θὰ τὸν δοῦμε μετὰ τὸ θάνατό μας.

Ἄν ἀξιωθοῦμε νὰ δοῦμε στὴ ζωὴ μας τὸ Χριστὸ «δὲν θέλει ἀποθάνομεν, μήτε θέλει μᾶς κυριεύσει θάνατος». Ἡ «νοερὰ ψυχὴ», ὅχι ἡ ψυχὴ τῶν αἰσθήσεων, μὲ «νοερὰν αἴσθησιν» καταλαμβάνει ὅτι ἦλθε σ' αὐτὴν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος δὲν ἔχει τέτοια αἴσθησις δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας. Δὲν φεύγει ἀπὸ κοντὰ μας ὁ πανταχοῦ παρὼν ὅχι, ἐμεῖς, ἐπειδὴ χωρίσαμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ τὸ Θεό, δὲν τὸν βλέπομε· αὐτὸ θέλει νὰ πῆ τό : «μετανοεῖτε, ἡγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ», ὅχι ὅτι εἶχε φύγει, ὅτι ἀπουσίασε καὶ τώρα πάλι μᾶς πλησιάζει. «Ὁ ἐγκρατεύων . . . θὰ εὕρη τὸν Θεὸν κεκρυμμένον μέσα εἰς αὐτὰς τὰς θείας του ἐντολάς . . . καὶ ὅταν πάλιν κρουθῆ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ μάτια του τὸν ἀναζητεῖ, φλέγεται ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν, καίεται ἀπὸ τὸν πόθον, ἀνάπτει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅπου ἔχει διὰ νὰ τὸν ἴδῃ πάλιν». Ὅταν καταπέση ἐξαντλημένος ἀπὸ τὴν ἀναζήτησιν, «τότε βλέπει ἐκεῖνον ὅπου ἐζητοῦσε, καὶ φθάνει ἐκεῖνον ὅπου ἔφευγε· καὶ κρατεῖ ἐκεῖνον ὅπου ἐποθοῦσε. Καὶ γίνεται ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον . . . σμίγεται μὲ τὸ φῶς, γεύεται ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἀνταμώνεται μὲ τὴν ἀθανασίαν . . . βλέπει τὸν νυμφίον. Γίνεται κοινωνὸς τοῦ πνευματικοῦ γάμου, χορταίνει πίνοντας ἀπὸ τὸ μυστικὸν ποτήρι καὶ τρώγοντας ἀπὸ τὸ θρεπτὸν μοσχάρι, ἀπὸ τὸν ἄροτον τὸν ζωηρόν, ἀπὸ τὸ πιότον τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν ἄσπιλον ἀμνόν, ἀπὸ τὸ μάννα τὸ νοητόν . . . καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, βλέπει τὸ μυστήριον τῆς θεώσεώς του καὶ γίνεται ὅλος

πῦρ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ μεταδίδει καὶ εἰς τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς λαμπρότητα, . . . καὶ γίνεται ἡ ψυχὴ εἰς τὸ σῶμα, ἐκεῖνο ὅπου ἔγι-
 νεν εἰς τὴν ψυχὴν ὁ Θεός».

Θὰ προσθέσωμε δύο ἀκόμη κείμενα ποὺ περιέχουν παραστατικὴ
 διατύπωση τῶν ἀπόψεων τοῦ Συμεῶνος. «Ἡ πνευματικὴ, λέγει, γνῶ-
 σις ὁμοιάζει μὲ ἓνα σπῆτι ὅπου νὰ εἶναι φτιασμένον ἀνάμεσα εἰς τὴν
 Ἑλληνικὴν καὶ τὴν κοσμικὴν γνῶσιν, εἰς τὸ ὁποῖον σπῆτι εὐρίσκεται
 ὡσὰν ἓνα σεντοῦκι καλὰ σφαλισμένον, ἡ γνῶσις τῶν θείων γραφῶν
 καὶ ὁ ἀνεκδιήγητος πλοῦτος ὅπου εὐρίσκεται θησαυρισμένος μέσα εἰς
 τὴν γνῶσιν τῶν γραφῶν, ἤγουν ἡ θεία χάρις». Τὸ σεντοῦκι αὐτὸ εἶναι
 ἀδύνατο νὰ τὸ ἀνοίξωμε μὲ ἀνθρώπινη σοφία. Ὁ Χριστὸς εἶπε πῶς
 ἀνοίγεται: «ὁ ἀγαπῶν τὰς ἐντολάς μου τηρήσει . . . καὶ ἐγὼ ἐμφρανίσω
 αὐτῷ ἑμαυτόν». «Ἄνοιγμα τοῦ σεντουκίου, ἤγουν ἀποκάλυψις τῶν
 νοερῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς καὶ θεωρία τῶν κεκρυμμένων εἰς τὰς
 θείας γραφὰς» δὲ γίνεται μὲ τὴ μάθησι καὶ τὴν ἀποστήθισι. «Χωρὶς
 τὴν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἔλλαμψιν καὶ τὸν φωτι-
 σμὸν καὶ τὴν κατοίκησιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτὸν μας δὲν κάμνομεν
 παρὰ νὰ βυθιζώμεθα εἰς τὴν πλάνην». Μόνον ἡ θεία χάρις μᾶς εἰσά-
 γει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Νὰ καὶ πῶς ἐννοεῖ τὴ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν. «Νὰ κάθεται ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς ἡμᾶς ὡσὰν εἰς ἄμαξαν, καὶ
 νὰ κρατῇ μὲ τὰ χέρια του τὰ θελήματα τῶν ψυχῶν μας, ὡσὰν χαλινά-
 ρια, καὶ εὐρίσκοντάς μας ὑπηκόους, νὰ μᾶς φέρῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου θέ-
 λει, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ θελήματά μας ὡσὰν ἵππους, εἰς τὸ ἰδικόν
 του θέλημα, ὅπου νὰ ὑποτασσόμεθα προθύμως εἰς τὰς ἐντολάς καὶ
 νομοθεσίας του. Ἔτσι βασιλεύει ὁ Θεός!»

Τὰ ἄφθονα κείμενα ποὺ παραθέσαμε ἐπιτρέπουν τὶς ἀκόλουθες
 διαπιστώσεις. Τὸ ὄραμα τοῦ θείου φωτός, ὅσο προχωροῦμε, ἀπὸ
 ἐκστατικὴ κατάστασι ποὺ ἦταν, ὄλο καὶ ἐσωτερικεύεται. Εἶναι μιὰ
 διαδικασία πού, μὲ τὴ βοήθεια βέβαια πάντα τῆς θείας χάριτος, γίνεται
 μέσα στὴν ψυχὴ καὶ φέρνει τὴν καλὴν ἀλλοίωσι μὲ τὴν ἀποκάλυψι
 τῶν νοερῶν τῆς ὀφθαλμῶν. Τὸ τελευταῖο κείμενο θυμίζει πολὺ ἀνά-
 λογο πλατωνικὸ κείμενο ἀπὸ τὸ Φαῖδρο. Ἄλλὰ ἔχομε καὶ πολλὰ ἄλλες
 ἑλληνικὰς ἀπηχῆσεις. Ἡ φράσι τοῦ Συμεῶνος «ἔμεινα δὲ μόνος ἐγὼ
 μόνῳ συνῶν τῷ φωτὶ» μᾶς θυμίζει τὸ «μόνος συνεῖναι μόνῳ» τοῦ
 Πρόκλου καὶ τὸ «φυγὴ μόνου πρὸς μόνον» τοῦ Πλωτίνου. Ἄλλὰ
 μήπως τὸ ὄλο θέμα τῆς θεωρίας τοῦ φωτός ποὺ προϋποθέτει τὴν κά-
 θαρσι, γιὰτὶ μόνο «νοῦς τῆς ὕλης καὶ τῶν παθῶν καθαρθεὶς ἄλλως
 τὸν ἄϋλον καὶ ἀόρατον καθορᾷ» δὲ θυμίζει τὸν πλατωνικὸ Φαῖδωνα;

Τέτοιες παρατηρήσεις ὀδήγησαν, ἄς τὸ ξαναποῦμε, σὲ ἐσφαλμένες κρίσεις γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς. Δὲν πρόσεξαν ὅσο πρέπει, ὅτι πρόκειται γιὰ ἐντελῶς ἐξωτερικὲς, λεκτικὲς ὁμοιότητες τὶς περισσότερες φορές, οἱ ὁποῖες ντύνουν ἐντελῶς διαφορετικὴ οὐσία. Τὰ κείμενα ποὺ παραθέσαμε μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὸν κόπο νὰ ἀναπτύξωμε τὸ ζήτημα αὐτό. Μιλοῦν μόνον τοὺς. Οἱ λεκτικὲς ὁμοιότητες δείχνουν ἴσα ἴσα ὅτι ἡ θαυμαστὴ δημιουργικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ποὺ ξέρεται παλιὰ σχήματα νὰ βάζει νέα ζωὴ καὶ ἄλλη οὐσία δὲν ἔλειψε καθόλου ἀπὸ τὸ Βυζάντιο. Στὸ βάθος καὶ ὁ Συμεὼν θέλει νὰ συλλάβῃ τὸν ἔσχατο λόγο τῶν ὄντων. Ἄλλὰ δὲ φτάνει σ' αὐτὸ μὲ τὸν πλατωνικὸ ἰδεαλισμὸ, οὔτε μὲ τὸ στωϊκὸ λόγο. Φτάνει μὲ τὴν πίστη, μὲ τὸ πνεῦμα, καὶ μὲ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ Θεὸ ποὺ βρίσκει πλήρη ἀνταπόκριση. Σὲ ἔμνο του πρὸς τὸν Συμεῶνα, νὰ πῶς χαρακτηρίζει ὁ Στηθαῖος τὸ δάσκαλό του :

«Φλεχθεὶς γὰρ αὐτὸς ἀνθρακι τρισηλίῳ
ψυχὴν, λόγον, νοῦν· καὶ καθαρθεὶς τὰς φρένας,
φέγγεις ὁμοῦ τε, καὶ φλογίζεις τοῖς λόγοις».

Καὶ τὸ τέρμα τῆς πορείας εἶναι διαφορετικὸ. Τὴν ἀλήθεια θηρεύουν οἱ Ἕλληνες, τὴ θεώση ζητᾷ ὁ Συμεὼν. Θεωρητικὸ πρόβλημα γιὰ κείνους, πράξη γιὰ τὸ Συμεῶνα. Ἀπέναντι στὸν θεωρητικὸ ἄνθρωπο τοῦ Ἀριστοτέλη, ἡ καλύτερα στὸ «σοφὸν» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποὺ εἶναι μέτρο καὶ πρότυπο τῶν ἀνθρώπων, οἱ Βυζαντινοὶ ὑψώνουν τὸν μυστικόν, ποὺ ἐνώνει μὲ νέους δεσμοὺς τὴ θεωρία καὶ τὴν πράξη. Ἄν αὐτὸ δὲν εἶναι συνειδητὸ ὅσο πρέπει σὲ μᾶς σήμερα, εἶναι γιὰτὶ δὲν ἔχομε ἴσως ἀκόμη ἀρκετὰ συναισθηθῆ τὸ χάος ποὺ ἔφερε ἡ διάσπαση θεωρίας καὶ πράξεως, μὲ τὸ προβάδισμα ποὺ δόθηκε στὸν «τεχνικὸν ἄνθρωπον».

Ὅπως βλέπομε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Συμεῶνος καὶ τῶν ἄλλων μυστικῶν ὁ θρησκευτικὸς λόγος τῶν Βυζαντινῶν δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ στενὰ δογματικὸς, ἀλλὰ θηρεύει τὴν οὐσία. Ξέρει νὰ ἀγκαλιάζῃ τὰ ὑψηλὰ καὶ θεμελιώδη πνευματικὰ ζητήματα καὶ νὰ τὰ ἐπεξεργάζεται μὲ καταπληκτικὴ ἐλευθερία. Εἶναι μαζὶ ὑψηλὴ φιλοσοφία καὶ κανόνας πνευματικῆς ζωῆς.

Σὰ γνήσιος μυστικὸς ὁ Συμεὼν βλέπει πολὺ μακρὰ, πολὺ ψηλά. Βλέπει τὸν ἄνθρωπο στεφανωμένο μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, λουσμένο στὸ φῶς τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὸ δὲ μᾶς φέρνει ἡ μετάδοση γνώσεων, ἀλλὰ μὲ ἀλοκληρωτικὴ μεταστροφή τῆς θελήσεώς μας ποὺ θὰ ἔλθῃ, ὅπως εἶ-

παμε, νὰ ταυτισθῆ μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Δὲν πρόκειται γιὰ βαθμιαία τελειοποίηση καὶ πρόοδο, ἀλλὰ γιὰ ἄμεση καὶ πλήρη ἀλλαγὴ. Αὕτῃ ἡ ἀλλαγὴ ποὺ εἶναι «γέννησις εἰς φῶς» δημιουργεῖ νέα ἀνθρωπότητα, δίνει τοὺς πνευματικοὺς πατέρες, τοὺς ὁδηγοὺς, ποὺ μὲ τὴν ἀκτινοβολία τους, πάνω ἀπὸ αἰῶνες καὶ ἐποχές, φωτίζουν ἄλλες ψυχές καὶ διατηροῦν ἄσβεστη τὴ μυστικὴ φλόγα, ποὺ δὲ θὰ πάψη ποτὲ νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτό του, νὰ γεννηθῆ «εἰς φῶς». Νὰ γίνῃ δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ θέτει ὁ μυστικὸς ὅτι ἦταν ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀρχὴ ἀρχῆ, πρὶν ἀποχωρισθῆ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἄδαμ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ πεθάνῃ. Αὐτὸς καὶ μόνο ὁ θάνατος ὑπάρχει γιὰ τὴν ψυχὴ. Ἡ γέννησις εἰς φῶς καὶ τὸ ὄραμα τοῦ φωτὸς ἐμπνέουν στὸ Συμεῶνα ὑψηλοὺς λυρικοὺς στίχους :

Ἡ δὲ ἀπαυγὴ τῆς δόξης σου τῆς θείας
φῶς ἀπλοῦν ἡμῖν, φῶς γλυκὺ καθορᾶται,
φῶς ἀποκαλύπτεται, φῶς συνενοῦται,
ὄλον ὡς οἶμαι, ὄλοις ἡμῖν σοῖς δούλοις.
Φῶς πνευματικὸν βλεπόμενον μακρόθεν,
φῶς ἐντὸς ἡμῶν εὐρισκόμενον αἴφνης.
Φῶς ὡς ὕδωρ βρούον, ὡς πῦρ τε φλέγον
τῆς ἥσπερ πάντως καθάψεται καρδίας.

Σκοπὸς μας δὲν ἦταν νὰ ἐπιχειρήσωμε λεπτομερειακὴ φιλοσοφικὴ ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Συμεῶνος, ἀλλὰ νὰ προσφέρωμε μιὰ πρώτη ἐπαρῆ μὲ τὸν Νέον Θεολόγον. Γι' αὐτὸ προτιμήσαμε νὰ παραθέσωμε ἀφιθονα σχετικῶς κείμενα ἀπὸ τὰ ἐντελῶς ἄγνωστα σήμερα καὶ δυσεύρετα ἔργα του. Κείμενα ποὺ δίνουν καὶ τὶς μεγάλες γραμμὲς τοῦ στοχασμοῦ του μὲ τὴν βαθύτατα ἐσωτερικὴ τους κατεύθυνση, ἀλλὰ καὶ τὸ λυρικὸ τόνο τὸν ὁποῖον μπόρεσε νὰ τοὺς δώσῃ.

* * *

Πρὶν συνεχίσωμε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Βυζαντινοῦ μυστικισμοῦ θεωρῶ καλὸ νὰ φύγωμε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ περάσωμε, ὄχι στὸ Δυτικὸ Μεσαίωνα ὅπου ἀπὸ τὸν 13ο αἰῶνα ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται σπουδαία ἀνάλογη κίνησι, ἀλλὰ στοὺς νεωτέρους χρόνους, τὸν 17ο αἰῶνα τῆς Γαλλίας, τὸν αἰῶνα τῆς μεγάλης πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς τῆς ἀκμῆς. Νὰ κάμωμε μιὰ μικρὴ ἐπίσκεψη στὸ μεγάλο Πασκάλ. Μέγας μαθηματικὸς καὶ μέγας σοφός. Ζοῦσε σὲ ἐποχὴ ποὺ εἶχεν ἀποκορυφωθῆ μὲ τὸν Ντεκάρτ (Descartes) ἡ ἐμπιστοσύνη

τοῦ νεώτερου ἀνθρώπου πρὸς τὸ λόγο (raison) καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀναθέσει πάλι μόνο στὸ λόγο, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τὸ βαρὺ ἔργο νὰ ἀπαντήσῃ σὲ ὅλες τὶς ἀπορίες τοῦ πνεύματος, νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ ἐνῶ ζοῦσε σ' αὐτὸ τὸν αἰῶνα, προικισμένος καὶ ὁ ἴδιος μὲ μοναδικὰς πνευματικὰς ἰκανότητες ποὺ τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀνοίξῃ νέους δρόμους στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἐνωρὶς ἀνακάλυψε ὅτι ἡ ψυχὴ του, ὡς πρὸς τὴν θρησκεία, μένει ἀνικανοποίητη ἀπὸ τὸ λόγο τῆς ἐπιστήμης, ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια ἐδρεύει σὲ τάξῃ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν τάξῃ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. «Γιὰ τοῦτο, λέγει, (1) δὲ θὰ καταπιασθῶ ἐδῶ νὰ ἀποδείξω μὲ ἐπιχειρήματα τοῦ φυσικοῦ λόγου εἴτε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, εἴτε τὴν Ἁγία Τριάδα, εἴτε τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους· ὄχι μόνο γιατί δὲν αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτό μου ἀρκετὰ δυνατὸ νὰ βρῶ στὴ φύση κάτι μὲ τὸ ὁποῖο νὰ πείσω ἀθέους ποὺ ἔχει σκληρυνθῆ ἡ ψυχὴ τους, ἀλλὰ ἀκόμη γιατί αὐτὴ ἡ γνώση, χωρὶς τὸ Χριστὸ εἶναι ἀχρηστὴ καὶ στεῖρα. Ὅταν ἓνας ἄνθρωπος θὰ εἶχε πεισθῆ ὅτι οἱ ἀναλογίαι τῶν ἀριθμῶν εἶναι ἀληθεῖς αἴυλες, αἰώνιες, καὶ ἐξαορτῶνται ἀπὸ μιὰ πρώτη ἀλήθεια, μέσον τῆς ὁποίας ὑπάρχουν, καὶ ποὺ τὴν ὀνομάζουν Θεό, δὲ θὰ τὸν εὑρίσκα πολὺ προχωρημένο στὴ σωτηρία του. Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας Θεὸς δημιουργὸς τῶν γεωμετρικῶν ἀληθειῶν καὶ τῆς τάξεως τῶν στοιχείων· αὐτὸ ἀνήκει στοὺς εἰδωλολάτρες καὶ τοὺς ἐπικουρεῖους. Δὲν εἶναι μόνο ἓνας Θεὸς ποὺ ἀπλώνει τὴν πρόνοιάν του στὴ ζωὴ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ δώσῃ σὲ κείνους ποὺ τὸν λατρεύουν μιὰ εὐτυχισμένη σειρά ἐτῶν· αὐτὸ εἶναι τὸ μερδικὸ τῶν Ἑβραίων. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶναι Θεὸς ἀγάπης καὶ παρηγοριᾶς, εἶναι Θεὸς ποὺ πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιὰ ἐκείνων, ποὺ τοὺς κατακτᾷ, εἶναι Θεὸς ποὺ τοὺς κάνει νὰ νοιώσουν μέσα τους τὴν ἀθλιότητά των καὶ τὸ ἀμέτροντο ἔλεός του· ποὺ ἐνώνεται μαζί τους στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς των· ποὺ τὴν γεμίζει μὲ ταπεινοσύνη, χαρὰ, ἐμπιστοσύνη, ἀγάπη· ποὺ κάνει τοὺς πιστοὺς του ἀνίκανους γιὰ ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δική του ἀναζήτηση. Ὅλοι ὅσοι ζητοῦν τὸ Θεὸ ἔξω ἀπὸ τὸ Χριστό, καὶ σταματοῦν στὴ φύση, ἢ δὲ βρίσκουν κανένα φῶς, ποὺ νὰ τοὺς ἰκανοποιῇ, ἢ φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ δημιουργήσουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἓνα μέσο γιὰ νὰ γνωρίσουν τὸ Θεὸ χωρὶς μεσολαβητὴ (χω-

1. Στὸ ἔργο του «ἀπολογία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας».

οὐς Χριστὸ δηλαδὴ) καὶ ἔτσι πέρτουν ἢ στὸν ἀθεϊσμό ἢ στὸ θεϊσμό, δυὸ πράγματα ποὺ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀποτροπιάζεται σχεδὸν στὸν ἴδιο βαθμό». Νομίζει κανεὶς, ἰδίως στὰ ὑπογραμμισμένα σημεῖα, ὅτι διαβάζει κείμενο τοῦ Συμεῶνος. Ἄκριβῶς γι αὐτὸ παρέθεσα αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Πασκάλ, γιὰ νὰ δοῦμε πόσο οἱ μεγάλοι μυστικοί, ὅσο κι ἂν ἀνήκουν σὲ διαφορετικὲς ἐποχές, δίνουν τὰ χέρια πάνω ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ποὺ τοὺς χωρίζουν, καὶ μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα. Αὐτὴ τὴ γλῶσσα τοὺς ὑπαγορεύει ἡ θεία οὐσία ποὺ νοιώθουν νὰ ἐνώνεται μαζί τους στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς των. Ἐπιμένουν ὅλοι οἱ μεγάλοι μυστικοὶ στὸ μεσολαβητὴ Χριστό. Γιατὶ αὐτὸς κάνει τὴ θρησκεία ἀπὸ πρόβλημα νοῦ, πρόβλημα ψυχῆς καὶ καρδιᾶς, ἀπὸ συλλογισμό, θεωρία, μαρτυρία, ζωὴ. Ὅταν, στὴ συνέχεια, θὰ μιλοῦμε γιὰ τὸν ἡσυχασμό, θὰ θυμηθοῦμε πάλι τὸν Πασκάλ καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους.

* *

Ξαναγυρίζοντας τώρα στὸ Βυζάντιο εἶναι καλὸ νὰ πᾶμε, πρῶτα στὸν τελευταῖο μεγάλο μυστικὸ του, τὸν Νικόλαο Καβάσιλα († 1471), ποὺ ἐμπνέεται πολὺ ἀπὸ τὸν Συμεῶνα. Θὰ γυρίσωμε ἔπειτα νὰ δοῦμε τοὺς ἡσυχαστάς.

Τὸ οἰκογενειακὸ του ὄνομα ἦταν Χαμαετός, γνωστὴ βυζαντινὴ οἰκογένεια. Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ἀλλὰ σπούδασε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Καβάσιλας ἔφτασε στὶς ἀκρότερες συνέπειες, στὶς ὁποῖες ὀδηγοῦσε ἡ κατεύθυνση ποὺ μὲ τόσο ζωηρὸ παλμὸ ἔχάραξεν ὁ Συμεών. Τὸ σπουδαιότερο ἔργο του εἶναι ἡ «ζωὴ ἐν Χριστῷ». Τὸ ἀπλὸ καὶ μαζὶ βαθύ, λυρικό καὶ μαζὶ μυστικὸ ὕφος του ἀποπνέει τὴ δροσιὰ καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες αἰσθάνονταν συχνὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ξαναγυρίζουν στὸ Σώκράτη γιὰ νὰ βαπτιστοῦν στὴ γεμάτη αἰσιοδοξία ἀλλὰ καὶ ἀπλότητα σκέψης καὶ ζωὴ του, ἔτσι καὶ οἱ Βυζαντινοί, ὅσες φορές ἡ ἐκλεπτυσμένη θεολογικὴ σκέψη ἐστέγνωσε τὴν ψυχὴν των ξαναγυρίζουν στοὺς ἀποστολικούς χρόνους, στὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως καὶ στὴν αἰσιοδοξία των.

Θὰ σταματήσωμε σὲ δυὸ μόνο σημεῖα ποὺ δείχνουν σημαντικὴ πρόοδο τῆς μυστικῆς θεωρίας. «Ὁ νόμος τοῦ πνεύματος, λέγει ὁ Καβάσιλας, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ Θεό, εἶναι νόμος φιλίας καὶ εὐγνωμοσύνης. Γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ νόμο δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταβάλλῃ κόπους, οὔτε ἔξοδα, οὔτε νὰ χύσῃ ἰδρώτα... Οὔτε, προσθέτει, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀφήσῃς τὴ δουλειά σου, ἢ νὰ ἀποσυρθῆς

σὲ ἀπόμερα μέρη, νὰ διάγῃς μιὰ παράξενη ζωὴ καὶ νὰ φορῆς ἓνα παράξενον ἔνδυμα. Δὲ χρειάζεται νὰ κάμῃς ὅλα αὐτά. Μπορεῖς νὰ μείνῃς στὸ σπίτι σου, καί, χωρὶς νὰ χάσῃς τὰ ἀγαθὰ σου, νὰ βρίσκεσαι πάντα στὴ μελέτη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, στὴ μελέτη τῆς συγγενείας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ θεῖο καὶ σὲ κάθε ἄλλη τέτοιας λογῆς μελέτη».

«Καὶ πρῶτα πρῶτα, προσθέτει ἄλλοῦ, δὲ χρειάζονται προετοιμασίες γιὰ τὴν προσευχὴ μας, οὔτε εἰδικοί τόποι, οὔτε φωνές ἴταν ἐπικαλούμαστε τὸ Θεό. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τόπος ἀπὸ ὅπου λείπει ὁ Θεός, δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴν εἶναι μαζί μας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πάντα πιὸ κοντὰ σὲ κείνους πού τὸν καλοῦν, ἀπὸ ὅσο εἶναι ἡ ἴδια ἡ καρδιά τους. Θὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ἀκόμη κι ἂν εἴμαστε κακοί, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός». Χάνεται τελείως, ὅπως βλέπομε, ὄχι μόνο ἡ ἀντιδικία μὲ τὴ σάρκα, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐξωτερικὲς συνυῆκες καὶ μορφές τῆς ζωῆς (ἀναχωρητισμός, ἔνδυμα κλπ.) πού τὶς θεωροῦσαν ἀπαραίτητες. Ἡ εὐσέβεια εἶναι ἀποκλειστικὰ ἔργο τῆς δικῆς μας ἐσωτερικῆς διαθέσεως, τῆς δικῆς μας θέλησης. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο ἐπακόλουθο τοῦ μυστικισμοῦ ἡ ἐξωτερικὴ ἀποχώρησις ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ ἀναχωρητισμός. Μένοντας μέσα στὴν καθημερινή, τὴν κοινωνικὴ του ζωὴ ὁ ἀνθρώπος, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ τὴν μετουσιώσῃ μὲ τὴ μελέτη τῶν ὑψηλῶν πνευματικῶν θεμάτων, πού ἀπεργάζονται τὴ μεταστροφὴ τῆς βουλήσεώς του.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ Καβάσιλας ὁ μυστικὸς τῶν ἐκστατικῶν καταστάσεων. Σκοπὸς του νὰ περιγράψῃ τὴ θεία χάρις μέσα στὸν κοινὸ χριστιανό. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνει μὲ ἐξαιρετικὰ δυνατὴ θεολογικὴ πνοή. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, πού μπαίνει μέσα στὸν καθένα μας μὲ ἓνα μυστήριο οἰκειότητος. Εἶναι φυσικό, λέγει, κάθε πρᾶγμα νὰ εἶναι δεμένο μὲ τὸν ἑαυτὸν του περισσότερο παρὰ μὲ κάθε ἄλλο. Ἔτσι πιστεύομε. Καὶ ὅμως, προσθέτει ὁ Καβάσιλας, ἡ ἐνωσή μας μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι ἀκόμα πιὸ δυνατὴ. Οἱ μακάριοι ἄνδρες νοιώθουν τὸν ἑαυτὸ τους δεμένο περισσότερο μὲ τὸ Σωτῆρα παρὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὴν ἴδια ὥρα ξένος μας καὶ ἐνδιατημῆμά μας. Ἀναπνέομε τὸ Χριστό. Σὲ τοῦτο ἀκριβῶς διαφέρει ἡ Νέα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, στὴν παρουσία μέσα μας τοῦ Χριστοῦ, πού διαθέτει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν μεταπλάθει. Χρέος μας ἱερὸ νὰ μὴ σβύσωμε τὴ μέσα μας ἀναμένη λαμπάδα, ἀλλὰ νὰ σκάψωμε μέσα μας καὶ νὰ ἀνακαλύψωμε τὴν καθαρὴ οὐσία τῆς ἀρετῆς, τὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. «Οὔτε οἱ ναοί, λέγει ὁ Καβάσιλας, οὔτε οἰτιδήποτε ἄλλο ἱερὸ εἶναι τόσο ἅγιο ὅσο ὁ

ἄνθρωπος μετὴ φύσιν τοῦ ὁποίου κοινωνεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἔλθῃ καθήμενος ἐπὶ τῶν νεφῶν εἶναι ἄνθρωπος, ὅπως εἶναι ἀσφαλῶς Θεός. Καθένας μας μπορεῖ νὰ λάμψῃ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο, νὰ ἀνέβῃ στὰ σύννεφα, νὰ πετάξῃ πρὸς τὸ Θεό, νὰ τὸν πλησιάσῃ, νὰ κάμῃ ὥστε ὁ Θεὸς νὰ τὸν κυττάξῃ μετὰ γλυκύτητα». Νάμαστε λοιπὸν πάλι στὴ Σωκρατικὴ ἀφειρησία, μετὰ νέο βάθος: νὰ ἀνακαλύψῃς τὴν ἀξία τῆς φύσεως σου καὶ νὰ οἰκοδομήσῃς τὴ ζωὴ σου πάνω σ' αὐτήν. «Ἄν, προσθέτῃ ὁ Καβάσιλας, ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀνακάλυψιν ἀναλογισθῇ ὁ ἄνθρωπος τὴν φτώχεια μέσα στὴν ὁποία ζεῖ, — ἐνῶ ἔχει τόσο πλούσια φύσιν, — ἐπειδὴ ἄφησε τὴν ὀκνηρία καὶ τὸν ὕπνον νὰ τὸν περιτυλίξουν, μεγάλη λύπη καὶ δάκρυα πολλὰ θὰ τὸν συνοδεύουν σὲ ὅλη τὴ ζωὴ. Ἄλλὰ τὴν ἡμέρα ὅμως ποὺ θὰ κάμῃ τὴ ζωὴ του ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἀπὸ πηγὴ θλίψεως καὶ δακρύων ποὺ ἦτανε, θὰ γίνῃ τότε ἡ ζωὴ του πηγὴ εὐδαιμονίας καὶ πνευματικῆς χαρᾶς». Μετὰ τὸν ἰδεαλισμὸ του κατορθώνει ὁ Καβάσιλας, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον Βυζαντινὸ, νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο ὄχι στὸν ἀναχωρητὴ, ἀλλὰ στὴν ἐξοχὴ ἀνθρώπινη φύσιν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπικοινωνεῖ ὁ Θεός, καὶ νὰ καλέσῃ κάθε Χριστιανὸ νὰ κάμῃ τὴν ἴδια ἀνακάλυψιν. Ἡ θρησκευτικὴ σκέψιν λυτρώνεται ἀπὸ κάθε δεσμὸ μετὰ ἐξωτερικὰς συνθήκας. Ἀπὸ τὸν ἀσκητισμὸ τοῦ σώματος, τὸν πόλεμον κατὰ τῆς σάρκας τῶν ἐρημιτῶν τῆς Θηβαΐδος, ἀνεβαίνουμε στὴν κορφὴ τῆς καθαρῆς πνευματικῆς χώρας τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τίς μεγαλύτερες πνευματικὰς νίκες τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἓνα ἄλλο κίνδυνον τοῦ μυστικισμοῦ βρίσκει τὸν τρόπο νὰ ξεφύγῃ ὁ Καβάσιλας. Ἐνῶ ἐξαίρει τὸ βάθος καὶ τὴ σημασία τοῦ μυστηρίου γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ δὲν εἶναι γι' αὐτὸ ἐχθρὸς τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ἄλλοι μυστικοὶ (Κλίμαξ, Στηθαῖος κ. ἄ.), δὲν καταδικάζει τὸ λόγο. Μετὰ ἰδιαίτερον ζῆλον ἐκαλλιέργησε τὴν ἀστρονομίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἄλλες ἐπιστῆμες ἀσχολήθηκε. Ἡ ἐκτίμησίν του γιὰ τὴν ἐπιστήμην ἦταν τόση, ὥστε φτάνει στὸ σημεῖον νὰ ὀνομάσῃ τοὺς ἁγίους ἀτελεῖ ὄντα, «γιατί, λέγει, δὲ δέχτηκαν σὲ τοῦτο τὸν κόσμον ἓνα ἀνθρώπινο ἀγαθόν, ἐνῶ μπορούσαν νὰ τὸ ἀποκτήσουν. Καὶ κάθε ὄν ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑψώσῃ σὲ ἐνέργεια ὅ,τι ἔχει μέσα του δυνάμει εἶναι ἀτελές». Μετὰ ἄλλα λόγια ὁ Καβάσιλας κάνει ἓνα γενναῖον βῆμα πρὸς τὴν πλήρη συμφιλίωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς σοφίας τοῦ κόσμου τούτου. Μᾶς θυμίζουσι οἱ ἀπόψεις αὐτῆς πολὺ ἔντονα ὅτι βρισκόμαστε στὰ πρόθυρα τῆς Ἀναγέννησης, ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῆς ὁποίας εἶναι αὐτὴ ἡ συμφιλίωσις. Ἀπὸ τῆς συμφο-

λίωση πέρασαν ἔπειτα οἱ νεώτεροι χρόνοι στήν ἔξαρση τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τοῦ ἀνθρώπινου δηλαδή μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἀντίθετα πρὸς τὸ Βυζάντιο καὶ τὸ Δυτικὸ Μεσαίωνα ποὺ ἀποτελοῦν ἔξαρση τοῦ θείου, ὀλοκληρωτικὴ στροφὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖο. Αὐτῆς τῆς ἔξαρσης τὴν τελευταία μεγάλη ἀποκορύφωση στὸ Βυζάντιο τὴν ἔδωσεν, ὅπως θὰ δοῦμε, ὁ ἡσυχασμός.

Ὀνομάσαμε τὸν Συμεῶνα μεγάλο μυστικό, ἴσως εἶναι ὁ πιὸ μέγας τοῦ Βυζαντίου. Δὲν εἶναι ὅμως ὁ τελευταῖος. Σπουδαῖοι μυστικοὶ σημαδεύουν τοὺς μετὰ τὸ Συμεῶνα αἰῶνες, ὡς τὸ τέλος τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλὰ καὶ τότε δὲν ἔξαφραίνεται ὁ βυζαντινὸς μυστικισμός. Ἡ πνοή του παραμένει ζωντανή στοὺς κύκλους τῶν μοναχῶν, κυρίως τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔξακολουθεῖ νὰ φωτίζει καὶ νὰ διαμορφώνει ἄνδρας μὲ ὑψηλὸ ἦθος, μὲ φλογερὸ ἔρωτα πρὸς τὸ θεῖο, ὅπως ὁ Διονύσιος ὁ Ζαγοραῖος, ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς κ. ἄ. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελῇ μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλὰ καὶ σήμερα δὲν εἶναι μακριὰ μας. Μένει πάντα ἀγνή πηγὴ πνευματικῆς ζωῆς. Διαπότισε τὴν ψυχὴ τοῦ Σολωμοῦ, ἐνέπνευσε τὰ ὑψηλὰ θρησκευτικὰ του ποιήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη. Εἶναι πάντα πηγὴ ζωῆς, ἔτοιμη νὰ προσφερθῇ στήν ψυχὴ κάθε φορὰ ποὺ κουρασμένη ἀπὸ τὶς ἑξωτερικὲς ἐπιτεύξεις τοῦ πολιτισμοῦ μας, ξαναγυρίζει στὸν ἑαυτὸ της, τὸν ψάχνει, τὸν βαθαίνει, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη γιὰ πνευματικὰ πόματα.

*
* *

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σταματήσωμε σὲ ὅλους τοὺς σημαντικοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Βυζαντινοῦ μυστικισμοῦ, τοὺς μετὰ τὸν Συμεῶνα, στὸ φλογερὸ λόγου χάρη μυστικὸ Νικήτα τὸ Σταθάτο, τὸ μαθητὴ τοῦ Συμεῶνος (σημαντικὰ μυστικὰ ἔργα του εἶναι ἀνέκδοτα) ἢ τὸν Κάλλιστον τὸν Καταφυγιώτην (12ος αἰώνας). Τὸν Κάλλιστον ἀπασχόλησε ἀποκλειστικὰ τὸ θέμα τῆς θεώσεως, ποὺ τὸ παρουσίασε μὲ σπάνια διαλεκτικὴ λεπτότητα. (Ἑλληνικὴ Πατρολογία (Migne) τόμος 147, 833—941). Οἱ σελίδες του ἀνήκουν στὶς ἐκλεκτότερες τῆς Βυζαντινῆς φιλοσοφίας.

Θὰ κλείσωμε τὸ λόγο μας γιὰ τὸ μυστικισμὸ τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴν τελευταία μεγάλη κίνησή του τὸν ἡσυχασμὸ (14ος αἰώνας), στὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ ὁποίου θὰ σταματήσωμε σύντομα.

Πρέπει πρῶτα νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι, ἐνῶ ὡς τὸν 11ον αἰῶνα ἡ Μικρὰ Ἀσία παίζει πρωτεύοντα ρόλο καὶ στήν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ